

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

På jagt efter vindere - og tabere

Krisen og aktuelle ungdomskulturer

Andersen, Johannes

Published in:
Tid & Tendenser

Publication date:
2013

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Andersen, J. (2013). På jagt efter vindere - og tabere: Krisen og aktuelle ungdomskulturer. *Tid & Tendenser*, 18(1), 42-52.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

På jagt efter vindere – og tabere

- Krisen og aktuelle ungdomskulturer

Af Johannes Andersen

'Vi har brug for jer'

Statsminister Helle Thorning-Schmidt lagde i sin nytårstale 2013 et vigtigt perspektiv frem i forhold til unge. Det skete med udgangspunkt i et ønske om, at alle Danmarks unge vil tage sig en uddannelse: *Ikke for jeres forældres skyld. Ikke for min skyld. Men for jeres egen skyld. Det vigtigste er ikke, hvilken uddannelse I tager. Det vigtigste er, at I tager en. Så I kan vælge selv. Så I kan klare jer selv. Så I er klar til forandring. .... Men til jer, der er i gang med en videregående uddannelse vil jeg også sige: Vi har jo indrettet os på den fornuftige måde, at alle, der betaler skat, også betaler til jeres uddannelse. Det gør vi gerne. Men vi forventer også, at I løfter jeres ansvar. I må hurtigere gennem uddannelserne. Vi har brug for jer. I skal være klar til forandring.* Med ganske få sætninger formulerer statsministeren et radikalt skifte i synet på det at være ung.

På den ene side vil man sikre, at de har masser af valgmuligheder, ikke mindst når det drejer sig om uddannelse. På den anden stilles der også krav til de unge. De skal styre sig selv, så de kan komme hurtigere gennem uddannelsen. Der er nemlig ifølge statsministeren brug for dem. De unge skal være klar til forandring. Ikke en de selv definerer, men en samfundet sætter betingelserne for.

Grundlæggende skifter perspektivet fra *selvudvikling* til *nødvendigheden af at forpligte sig*. Et skifte der afspejler nogle grundlæggende samfundsmæssige forandringer og dybden i den aktuelle økonomiske krise. Et skifte der samtidig markerer en ny forståelse for og vinkel på det at være ung.

Den moderne ungdoms rødder

Ungdomsoprøret i 1960'erne og 1970'erne var grundlæggende et opgør med samfundsbestemte normers og forventningers betydning. Hvor man tidligere som ung skulle gøre hvad man kunne, for at leve op til netop forældres, familiers, klassers eller lokalsamfunds forventninger og normer, og dermed gøre hvad man kunne for at leve op til de dominerende billeder af, hvad det vil sige at være en 'rigtig' mand og kvinde, satte ungdomsoprøret i stedet fokus på den enkeltes muligheder for selv at bestemme, hvad der var godt og vigtigt. Nu var det ikke længere omgivelserne der skulle bestemme, hvad der var ret og rimeligt. Nu var det i stigende udstrækning den enkelte selv, der skulle udfolde normer og værdier for et godt liv (Andersen 2009).

Figuren kan beskrives på den måde, at hvor det i det traditionelle samfund var omgivelserne, der satte rammerne for den enkeltes udfoldelse og udvikling, blev det efter ungdomsoprøret i stigende udstrækning den enkelte selv, der skulle forme omgivelserne. Hvor målet tidligere var at udvikle samfundet i overensstemmelse med overordnede – konservative –

normer, var målet efter ungdomsoprøret i stigende udstrækning at understøtte den personlige udvikling.

Denne figur har været den dominerende siden 1970'erne, og forskellige ungdomskulturer har med større og større selvfølgelighed taget dette perspektiv på sig. I 1970'erne lød parolen: *Jeg vil selv vælge*. De unge ville være anderledes, ville være alternative og ville være moderne, for netop at bryde med det traditionelle samfunds konservatisme. Set med det traditionelle samfunds briller endte man som tabere. Men set med et moderne samfunds behov for mobilitet, åbenhed og dynamik var det en befriende mulighed for at sætte fut på udviklingen af Danmark – og Vesteuropa – til et moderne samfund.

I slutningen af 1970'erne satte en økonomisk krise en kortvarig stopper for denne udvikling. Med det resultat at nye grupper af unge proklamerede, at så var der ikke længere nogen fremtid for dem, ligesom der heller ikke var en fremtid for samfundet. Man satsede bevidst på en taberrolle, udfoldet gennem en ny *punk-kultur*, der var både sort og bevidst grim. Ud fra den præmis, at det godt nok var vanskeligt at bestemme noget selv, fordi mulighederne på grund af krisen var begrænsede. Men det skulle i hvert fald ikke betyde, at så skulle andre have lov til at gøre det. Her var ikke noget med at vende tilbage til fortiden igen. Nej, her var der netop ingen fremtid, og dermed heller ikke en plads til traditioner. *No future – punk*.

1980'ernes begyndelse var fortsat præget af krise, og punkkulturens sortsyn foldede sig mere og mere ud, iscenesat af bl.a. stærke digte, kontant musik og spektakulære selvmord. Men langsomt men sikkert bredte troen på et opsving sig. Man begyndte igen *optimistisk* at tro på en ny fremtid, hvor man selv kunne sætte dagsordenen. Det betyde, at en ny optimistisk ungdomskultur satte nye normer for ungdommen. Man var ny-konservativ, flirtede med finanskapitalens succeser, og spillede musik med sminke og eyeliner - også mændene. Her trådte den stærke ener i profil. Denne nye ungdomskultur rendyrkede i virkeligheden ungdomsoprørets perspektiv, på den måde at man satsede på de individuelle valgmuligheder og succeskriterier. Du skal selv vælge dit liv, og du skal selv bestemme, hvad der er et godt liv for dig.

Udviklingen af ungdomskulturerne fra 1960'erne til slutningen af 1980'erne er kendetegnet ved udfoldelsen og institutionaliseringen af den moderne ungdom. I denne periode bliver det mere og mere almindeligt at opfatte ungdom som den periode, hvor den enkelte gennem individuelle valg satser på en personlig udvikling, der gør det muligt for vedkommende at få et godt liv, i overensstemmelse med egne ønsker og behov. Denne udvikling udfoldes ikke mindst i relation til forskellige institutioner, der bliver en central del af velfærdsstatens udvikling i samme periode. Det gælder en lang række uddannelses- og kulturinstitutioner, der bakkes op af et dynamisk marked med mangfoldige tilbud til de – mere og mere købedygtige – unge (Andersen, 2001).

Den moderne ungdoms udvikling

I 1990'erne blev det for alvor muligt at sætte realiteter bag de optimistiske håb. Med udgangspunkt i en positiv økonomisk udvikling blev der åbnet mere og mere for ikke mindst de unges valgmuligheder, både i forhold til uddannelse, kultur og forbrug. Med det resultat, at mange unge havde vanskeligheder med at finde ud af, hvad de skulle vælge. Resultatet er en passiv og ambivalent ungdomskultur, præget af massivt mange valgmuligheder, det var

vanskeligt at forholde sig til. Perspektivet for denne periodes ungdomskultur var derfor et spørgsmål: *Hvad skal jeg dog vælge?*

1990'ernes unge er fortsat præget af deres ambivalens. De er også i dag på flere områder den mest passive generation, uden markante holdningsmæssige sociale eller politiske profiler. Alt kan være godt, og derfor er der ikke rigtigt noget, der dur. Måske! For denne gruppe af unge var de mange muligheder kort sagt medvirkende til en udbredt handlingslammelse.

Det ændrede sig i 2000'erne. Denne periodes unge var ikke præget af 1980'ernes økonomiske krise, og tog derfor hurtigt de mange muligheder til sig. Nu kastede unge sig ud i mulighederne, og jagtede det ene spændende projekt efter det andet. Det betyder, at 2000'ernes unge bedst kan karakteriseres som *handlingsorienterede netværkere*. Perspektivet for denne periodes unge var også et spørgsmål, men langt mere offensivt end det ovennævnte: *Hvad kan jeg nu vælge?* Underforstået, at disse unge gerne ville prøve så meget som muligt. Ikke på skrømt, men ved at gå fuldt og helt ind i det. I en periode, hvorefter man så skulle forsøge sig med noget nyt og spændende. Det kunne give stress og sociale udfordringer, men det kunne også give nye oplevelser og udviklingsmuligheder (Illeris et.al, 2009).

Handlingsorienterede netværkere er kendetegnet ved, at de gerne vil gøre en forskel - for dem selv. Men det indebærer ofte, at man så også vil gøre en forskel for andre. En vigtig forudsætning for at kunne træffe mange valg er nemlig, at man kan finde rundt i de mange valgmuligheder, og etablere kontakter til relevante personer med samme interesser. Derfor bevæger man sig dynamisk og hurtigt rundt i netværk, hvor man opsøger ligesindede. Det sker ikke mindst via internettet, og især på dets sociale platforme, eksempelvis gennem *Facebook*.

Disse unge er optaget af muligheder, og orienterer sig derfor hele tiden i forhold til de mange nye strømme af kommunikation med demonstration af det, der er mest *hipt* blandt de mange nye muligheder. Man linker sig op til hinanden, for at finde det mest interessante, og derfor kæmper man også om opmærksomhed. Det sker både for at profilere sig selv og for at etablere nye netværk, og dermed også for at få mulighed for at realisere nye projekter. For denne gruppe af unge er penge, tid og kommunikation fundamentet for nye netværk og nye projekter.

Resultatet er en generation af unge, der er aktive og udadvendte, med stor vilje til at forfølge netværk og spændende projekter. Man jagter den personlige udvikling sammen med andre. Er med andre ord både individualistiske og kollektivt orienteret. Altid alene og sammen med andre. Ikke for at forpligte sig i forhold til hinanden, men for at åbne nye døre til spændende projektmuligheder.

Den moderne ungdoms nye grænser

Den økonomiske krise efter 2007 sætter langsomt men sikkert grænser for de mange muligheder. Det gælder både i velfærdsstaten, hvor en del aktiviteter nedjusteres, og på markedet, der er præget af en opbremsning i efterspørgslen. Svaret på krisen er ikke mindst en forbedring af konkurrenceevnen, hvor alle yder det optimale til samfundsøkonomien.

Samtidig breder der sig, ikke mindst blandt politikere og eksperter, en udbredt enighed om, at den fremtidige befolkningssammensætning bliver mere og mere skæv. Den bliver

nemlig præget af en større og større gruppe af ældre, der vil stille krav om en fremtidig støtte og nødvendig pleje. Samtidig bliver antallet af unge relativt set mindre, og det vil stille større og større krav om, at man stiller sig til rådighed for arbejdsmarkedet og dets behov for 'hænder'. I øvrigt uanset alder.

Pointen er, at både den økonomiske krises dybde og den skæve demografiske udvikling i fremtidens Danmark er medvirkende til, at der fra forskellige sider bliver udfoldet forestillinger og overvejelser, der lægger vægt på, at den enkelte må give sit offer til fællesskabet. Man skal gøre sin pligt, hvis man også vil gøre sig håb om at kunne nyde sin ret. Som Helle Thorning siger, så er der brug for de unge.

Det vil sige, at der langsomt med sikkert udfoldes og grundfæstes en række forestillinger om, at nogle urokkelige strukturer i de samfundsmæssige omgivelser stiller nogle nødvendige krav og betingelser for, hvordan man agerer som samfundsborger, hvis man vil overleve som et rigt velfærdssamfund. Krav og betingelser der ikke mindst bliver formuleret i forhold til nutidens unge, fordi man på lidt længere sigt er afhængige af netop deres vilje til leve op til omgivelsernes normer og forventninger.

Man kan også formulere det på den måde, at den basale figur fra det traditionelle Danmark i slutningen af 2000'erne får en renæssance, om end i ny udformning. Nu skal man igen leve op til forventninger der tager afsæt i omgivelserne. Nu skal man igen yde i forhold til et fællesskab. Nu skal man igen lade sig styre af abstrakte forestillinger, hvis magt man ikke kan diskutere, for 'sådan er det bare', hvis man vil klare sig og opføre sig ansvarligt. Nu skal man igen til at føle sig forpligtet i forhold til ydre krav og perspektiver.

Når der så tilføjes, at figuren får en ny udformning, hænger det sammen med, at det er samfundsøkonomiske forestillinger der spiller den afgørende rolle, i modsætning til tidligere, hvor også konservative og stabiliserende sociale normer og traditioner spillede en stærk rolle.

De unges sociale og institutionelle omgivelser ændres – langsomt men sikkert. Eksempelvis indføres der på uddannelsesområdet en række disciplinerende foranstaltninger. SU kortes ned, for at komme 'fjumreår' til livs. Karaktergennemsnit kan forstørres, hvis man starter tidligt på en uddannelse. I princippet kan man få et karaktergennemsnit på over 12. Da man samtidig vil have flere unge til at tage en ungdomsuddannelse, bliver uddannelserne gjort mere fleksible, så de umiddelbart matcher de unges netværksbevidsthed. På den måde kan de studerende sætte uddannelserne sammen af forskellige elementer, der passer til den enkeltes ønsker. Samtidig bliver der arbejdet for, at flere skal gennemføre deres uddannelse, endda med højere karakterer. Derfor bliver der arbejdet for at flere kan bestå deres eksamener. Både ved at ændre karakterskalaen, justere kravene til eksamen og ved at bruge optimale pædagogiske modeller. Hvilket dog samtidig åbner for et mere og mere udbredt behov for at udskille en ny elite i uddannelsessystemet. Modellen bliver derfor, at der indføres tre uddannelsesniveauer i ungdomsuddannelserne: bachelorniveau, kandidatniveau og eliteniveauet i form af en Ph.d.-uddannelse.

Den aktuelle udvikling i uddannelsessystemet illustrerer udmærket flere forhold. På den ene side foregår der en disciplinering af de unge, og på den anden spilles der fortsat op til deres handlingsorientering, og deres behov for at kunne træffe selvstændige valg med konsekvens.

Når det drejer sig om forbruget sker der også her ændringer. Der bliver lidt længere

mellem studenterjobbene, SU-regler begrænser det økonomiske spillerum, og der er grænser for omfanget af lommepenge. Det betyder, at eksempelvis hver fjerde gymnasieelev er 'forbrugsfattig', hvilket vil sige uden de store forbrugsmuligheder (Ottosen et al, 2010). Derimod er de unge fortsat i stand til at opretholde et vist kulturforbrug, i form af koncerter, biografbesøg m.m.

For unge med en handlingsorienteret netværksidentitet kan disse stramninger udgøre en alvorlig udfordring. For de er ensbetydende med markante begrænsninger af udfoldelsesmulighederne. Godt nok kan de unge fortsat handle og gøre en forskel. Det er faktisk det, der bliver efterspurgt. Men de kan ikke længere selv definere de sammenhænge, man vil gøre det i, i form af netværk de selv har været med til at udfolde. De kan med andre ord ikke længere udfolde deres villighed til at agere i relation til projekter, de selv har medvirket til at sætte i gang eller holde kørende.

Unge aktuelle pejlemærker: Den hippe vinder

Logisk set betyder det, at de handlingsorienterede unge i kølvandet på krisen umiddelbart kan satse på to centrale pejlemærker: *Vinderen* og *det hippe*. Som måske endda kan siges at være to elementer, der spiller op til hinanden.

Når muligheder begrænses, stiger behovet for, at det man satser på også er det rigtige eller i hvert fald har visse kvaliteter. Derfor kan man gå efter *vinderen*. En jagt der i øvrigt understøttes af både velfærdssystemerne og forbrugskulturen. Her arbejdes der institutionelt og organisatorisk på løbende at udklække nye vindere. Der udpeges således jævnligt nye elitestuderende, nye vindere af x-factor-shows, vindere af sangkonkurrencer, modelkonkurrencer, stilekonkurrencer, romankonkurrencer, fotokonkurrencer, osv.

Kampen for at vinde er en produktiv og en mulig udfordring for de handlingsorienterede unge, og vinderne kan samtidig være en demonstration af, at noget kan lykkes, trods begrænsningerne. At der i samme proces produceres en hel del tabere er en anden sag, som institutionerne og producenterne ofte forbigår, for der åbnes er jo hele tiden op for nye muligheder for hæder og ære, i form af nye konkurrencer.

Samtidig er vindere et muligt spejl for andre unge. De opfattes som repræsentanter for *det hippe*, og kan på den måde udgøre pejlemærker, andre unge kan jagte, for at få lidt af vinderens stov og fortryllelse på sig. På denne måde kan man samtidig fastholde dele af netværkskulturen, for en af mulighederne for at indkredse *det hippe* er netop via internettet. Hvor søgninger, formidlinger på Facebook og løbende kommentering er med til at sætte yderligere fokus på det, der er værd at gå efter.

Jagten på at vinde er en mulighed for at gøre en forskel. Jagten på *den hippe vinder* er samtidig en mulighed for at pejle sig frem, sammen med andre. Og denne jagt understøttes af de samfundsmæssige forandringer, der har fokus på konkurrenceevne, kriseøkonomi og kampen for at sikre sig i fremtiden.

Samtidig rummer jagten på *den hippe vinder* en dobbelthed. På den ene side kan man fastholde en autonomi og selvstændighed, hvilket er vigtigt for moderne unge. På den anden side er det en mulighed for at leve op til de samfundsmæssige normer og forventninger om den rette adfærd i krisen. *Vinderen* er en ener, og samtidig en vigtig brik i forsøgene på at gardere sig mod krisen. *Vinderen* viser vejen ud af krisen. I hvert fald på det personlige plan.

Unge subkultur: Den seje taber

Jagten på den hippe vinder har imidlertid en anden side. De mange tabere. De kan meget hurtigt blive en synlig demonstration af, at der rent faktisk er grænser for, hvad unge kan gribe og gøre i. Det kan godt være, at nogle bliver elitestuderende, får Ph.d. stipendier og et fedt studiejob. Men der er flere, der hverken får det ene eller det andet. Og slet ikke et job efter endt uddannelse, selv om der snakkes om behovet for de mange hænder, til at løfte de mange gamle. Samtidig demonstrerer forbrugskulturen et massivt overforbrug – og spild. Hvilket er med til at udfordre handlingsorienterede unge netværkeres forestillinger om den hippe vinder.

Derfor bliver et logisk svar på begrænsninger og manglende succes for en del unge, at de dyrker *den seje taber*. Den, der på trods af alle odds, alligevel holder hovedet oppe, og kæmper sig gennem hverdagen. Her er der både brug for handlinger, viljen til at gøre en forskel og netværk.

Unge skraldere har allerede i krisens begyndelse demonstreret denne kultur. Deres jagt på mad og brugbare produkter i supermarkeders og kioskers skraldespande har længe fungeret som en mulig nøgle til en alternativ livsstil. Nu er der imidlertid kommet lås på mange af skraldespandene, og dermed er der indført en vis begrænsning i de praktiske muligheder for at være skralder. Men kulturen lever stadig – om ikke andet så som et ideal på en alternativ livsstil, på afstand af vindere og personlig succes. Man er produktive og seje tabere, der vender spild til noget produktivt. Og på den måde gavner de også samfundet.

Alternativ distribution af kulturprodukter via nettet kan også spille en rolle i denne kultur. Også disse aktiviteter har været i gang længe. Her gør man musik, film og spil tilgængelige via fildelinger og kollektiv streaming i netværk, fordi man som taber ikke har råd til at se og høre de spændende nye ting. Nu kan man bare bruge løs. Uden at betale til rettighedshaverne. Først og fremmest fordi det er muligt.

Figur 1. Oversigt over ungdomskulturelle perspektiver

Ungdomsgeneration	Udgangspunkt – det centrale spørgsmål	Perspektiv	Identitet
1990'erne	Hvad skal jeg dog vælge?	Overvældende muligheder for at handle	Ambivalens
2000'erne	Hvad kan jeg nu vælge?	Går ind i forskellige muligheder for at handle via netværk	Handlingsorienteret netværker
2010'erne	Hvad kan jeg vinde?	Ydre begrænsninger og normer – jagten på vinderen	Måltrettet jagt efter optimering – <i>den hippe vinder</i>
	Hvordan viser jeg bedst, at jeg ikke vil vinde?	Ydre begrænsninger og normer – jagten på taberen	Måltrettet jagt efter afstand og autonomi – <i>den seje taber</i>

Disse kulturelle manifestationer er formodentlig kun de første signaler om nogle unges fremtidige dyrkelse af *den seje taber*. Den der ikke uden videre lader sig tilpasse vinderkulturen, men fastholder en autonomi ved at satse på netværkenes fortsatte muligheder. Men det sker ikke mindst på trods, fordi man ikke tror på vinderkulturens potentialer i et fremtidigt samfund. Her accepterer man, at mulighederne for at gøre en forskel kræver nye veje,

samtidig med at man fastholder netværkene som det centrale fundament. Her går man stadig efter individuelle projekter – sammen med andre. Og dyrker den seje taber, der viser autonomi og afstand. Her dyrker man selvstændighed og en ny tro på en anden fremtid, uden ovedreven forbrug og konkurrence.

Hvordan denne alternative bevægelse vil folde sig ud, må de kommende år vise. Der er mange paralleller til punk-kulturen i 1970'erne og 1980'erne. Ikke mindst den demonstrative dyrkelse af et taberperspektiv. Men samtidig er der behov for at finde egne værdier, positioner og udtryk for denne kultur. Det sker lige nu. Og horisonten er præget af et spørgsmål: *Hvordan viser jeg bedst, at jeg ikke vil vinde?* Ud fra den logik, at når man nu ikke kan få det hele, er der ingen grund til at indrette sig efter eksterne behov og forventninger. Så er der jo ingen fremtid. Og så kan man lige så godt opføre sig som tabere.

Den handlingsorienterede netværker er stadig en grundlæggende identitet hos tidens unge. Men under krisen har den bevæget sig i – mindst – to forskellige retninger. Nogen jagter den hippe vinder, og satser på det handlingsorienterede, mens andre jagter den seje taber, i et forsøg på at opnå autonomi og adgang til netværk. De forskellige generationer og deres perspektiver er sammenfattet i figur 1.

Reference:

Andersen (2001): J. Andersen. *Mellem hoved og krop. Om ungdomskulturer*. Århus: Systime.

Andersen (2009): J. Andersen. *De Barnagtige. Rundt i den moderne uoverskuelighed*. Århus: Hovedland.

Illeris et.al (2009): K. Illeris et.al. *Ungdomsliv - mellem individualisering og standardisering*. København: Forlaget Samfundslitteratur.

Ottosen et al. (2010): M. H. Ottosen et.al. *Børn og unge i Danmark. Velfærd og trivsel 2010*. København: SFI.

Johannes Andersen er lektor og samfundsforsker ved Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet.